

МІНІСТЭРСТВА АДУКАЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

ВУЧЭБНАЯ ПРАГРАМА

ДЛЯ АГУЛЬНААДУКАЦЫЙНЫХ УСТАНОЎ
З БЕЛАРУСКАЙ МОВАЙ НАВУЧАННЯ

ГРАМАДАЗНАЎСТВА

ІХ–ХІ класы

*Зацверджана
Міністэрствам адукацыі
Рэспублікі Беларусь*

МІНСК
НАЦЫЯНАЛЬНЫ ІНСТЫТУТ АДУКАЦЫІ
2009

УДК 373.121.414:373.5
ББК 74.266.0
В90

ISBN 978-985-465-547-5

© Міністэрства адукацыі
Рэспублікі Беларусь, 2009
© НМУ «Нацыянальны інстытут
адукацыі», 2009

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Вучэбны прадмет «Грамадазнаўства» вывучаецца ў IX—XI класах агульнаадукацыйных устаноў і закліканы ўнесці важкі ўклад у фарміраванне высокіх духоўных якасцей падрастаючага пакалення, садзейнічаць рэалізацыі сацыялізавальнай, чалавекастваральнай і культуратворчай функцый агульнай сярэдняй адукацыі. Дадзеная вучэбная дысцыпліна з’яўляецца арганізуючым звяном сістэмы светапогляднай адукацыі школьнікаў. Падчас вывучэння грамадазнаўства вучні засвойваюць сістэму сацыяльна-гуманітарных ведаў пра чалавека, грамадства і дзяржаву ў разнастайнасці іх узаемасувязей і ўзаемаадносін, спосабы дзейнасці, вопыт творчай дзейнасці і эмацыянальна-каштоўнасных адносін, неабходныя для паспяховай жыццядзейнасці чалавека ў грамадстве.

Мтай інтэграванага сацыяльна-гуманітарнага прадмета «Грамадазнаўства» з’яўляецца садзейнічанне станаўленню сацыяльна сталай творчай асобы, якая валодае развітой свядомасцю і самасвядомасцю, здольнай на аснове асэнсавання культурна-гістарычнага вопыту, базавых каштоўнасцей айчынай і сусветнай культуры, праблем развіцця сучаснай цывілізацыі і разумення асноўных тэндэнцый развіцця грамадства вызначыць шляхі канструктыўнай самарэалізацыі, актыўна ўключыцца ў стваральную дзейнасць.

Задачы навучання грамадазнаўству заключаюцца ў тым, каб забяспечыць:

- засваенне вучнямі карціны свету, адэкватнай сучаснаму ўзроўню навуковых ведаў; асэнсаванне месца чалавека ў сучасным свеце; засваенне неабходных для гэтага ведаў пра асноўныя сферы грамадскага жыцця і чалавечай дзей-

насці, іх эфектыўнае ўжыванне падчас узаемадзеяння з сацыяльным асяроддзем і выканання тыповых сацыяльных роляў;

- развіццё духоўна-маральнай, прававой, палітычнай, эканамічнай, экалагічнай, эстэтычнай культуры асобы вучняў, а таксама культуры іх мыслення, зносін, працы, гульні, вучобы, вольнага часу;
- фарміраванне грамадзянскай самасвядомасці, адказнай сацыяльнай пазіцыі, патрыятызму, канструктыўнага вопыту зносін, паразумення і супрацоўніцтва;
- удасканаленне агульнавучэбных уменняў і навыкаў; выпрацоўку адпаведных зместу вучэбнага прадмета «Грамадазнаўства» канструктыўных спосабаў дзейнасці;
- развіццё ўменняў самааналізу, самаацэнкі; падахвочванне да самаўдасканалення, павышэння культурнага ўзроўню;
- задавальненне адукацыйных запытаў асобы з улікам яе індывідуальна-ўзроставага асаблівасцей і магчымасцей праз максімальнае набліжэнне зместу вучэбнага прадмета да запатрабаванняў і інтарэсаў вучняў;
- паспяховае сацыялізацыю школьнікаў; выпрацоўку ўстановак і перакананняў, неабходных для працягу адукацыі, актыўнага ўключэння ў працоўную дзейнасць і грамадскае жыццё.

У сістэме агульнай сярэдняй адукацыі «Грамадазнаўства» ўяўляе сабой вучэбны прадмет, ядро якога складае сукупнасць навуковых ведаў пра грамадства і пра чалавека. Крыніцамі канструявання зместу вучэбнага прадмета з'яўляюцца сацыяльныя і гуманітарныя навукі: антрапалогія, культуралогія, логіка, правазнаўства, паліталогія, псіхалогія, рэлігіязнаўства, сацыялогія, сацыяльная экалогія, этыка, эстэтыка, філасофія, футуралогія, эканамічная тэорыя і інш.

Змест вучэбнага прадмета «Грамадазнаўства» закліканы забяспечыць разуменне вучнямі гуманістычнай скіраванасці сацыяльна-эканамічных працэсаў, якія адбываюцца ў беларускім грамадстве і дзяржаве, арыентацыю школьнікаў на творча-пошукавую дзейнасць, стваральную актыўнасць, імкненне да асабістых поспехаў, якія складаюць аснову дасягненняў краіны.

Прынцыпамі адбору і пабудовы зместу вучэбнага прадмета «Грамадазнаўства» з’яўляюцца:

- гуманістычная светапоглядная скіраванасць прадмета і яго арыентацыя на засваенне вучнямі нацыянальнай культуры ў адзінстве з дасягненнямі сусветнай культуры;
- аб’ектыўнасць і дакладнасць у асвятленні падзей і працэсаў, якія адбываюцца як у нашай краіне, так і за мяжой;
- лінейная пабудова зместу: ступеністасць, паслядоўнае нарошчванне і канцэнтрычнае пашырэнне аб’ёму сацыяльна-гуманітарных ведаў;
- вывучэнне ў старшых класах раней разгледжаных дыдактычных адзінак зместу на больш высокім, праблемна-тэарэтычным узроўні;
- жыццёва-практычная і сацыяльна-культурная значнасць вывучаемага матэрыялу з улікам узроставых асаблівасцей школьнікаў;
- інтэграцыя ведаў вучняў па аб’ектах, якія вывучаюцца, маюць вызначальнае значэнне ў разуменні сучаснага свету (чалавек, грамадства ў адзінстве яго асноўных сфер, культура).

На вывучэнне грамадазнаўства ў IX—XI класах паводле Адзінага тыпавога вучэбнага плана агульнаадукацыйных школ адводзіцца 105 гадзін (па 35 гадзін у кожным класе). У X—XI класах грамадазнаўчага кірунку (гімназіі і ліцэі) прадмет «Грамадазнаўства» вывучаецца па дадзенай вучэбнай праграме на працягу 70 гадзін (у кожным класе). Пры вывучэнні вучэбнага прадмета ў класах грамадазнаўчага кірунку рэкамендуецца надаць больш увагі адпрацоўцы спосабаў вучэбна-пазнавальнай дзейнасці, прадугледжаных праграмай; вывучэнню дакументаў, у якіх вызначаюцца прававыя асновы беларускага грамадства і дзяржавы, міжнародных прававых актаў; арганізацыі практычных работ з рознымі крыніцамі сацыяльна-гуманітарнай інфармацыі.

Прапануецца наступны парадак вывучэння раздзелаў праграмы:

IX клас — «Чалавек. Грамадства. Культура»;

X клас — «Сучаснае грамадства»;

XI клас — «Беларуская дзяржава».

Змест раздзела «Чалавек. Грамадства. Культура» прадугледжвае вывучэнне вучнямі пытанняў, неабходных для паспяховай жыццядзейнасці чалавека ў грамадстве: запатрабаванні, інтарэсы, перакананні, сацыяльныя ўстаноўкі асобы; маральнае самавызначэнне асобы, роля зносін у жыцці людзей; шляхі выхаду з канфліктных сітуацый; культура чалавека і грамадства і інш.

Пры вывучэнні раздзела «Сучаснае грамадства» вучні павінны засвоіць веды пра асноўныя сферы грамадскага жыцця; сацыяльныя нормы, якія рэгулююць жыццядзейнасць грамадзяніна; веды прыкладнога характару, неабходныя для выканання асноўных сацыяльных роляў, узаемадзеяння з іншымі людзьмі і сацыяльнымі інстытутамі сучаснага грамадства.

Змест раздзела «Беларуская дзяржава» складаюць ключавыя пытанні эканамічнага, палітычнага, сацыяльнага і духоўнага развіцця Рэспублікі Беларусь, яе ролі ў сучасным свеце. Надзвычай важным для выпускніка сярэдняй школы з'яўляецца вывучэнне Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь, асноўных палажэнняў ідэалогіі беларускай дзяржавы, яе эканамічнай і сацыяльнай палітыкі. Вывучэнне гэтых пытанняў накіравана на падрыхтоўку школьнікаў да самастойнага жыцця, іх грамадзянскае станаўленне, асэнсаванае і адказнае выкананне імі абавязкаў, прадугледжаных Асноўным законам краіны.

Змест вучэбнага прадмета «Грамадазнаўства» цесна звязаны з іншымі вучэбнымі прадметамі сацыяльна-гуманітарнага цыкла. Вывучэнне грамадазнаўства павінна ажыццяўляцца з улікам міжпрадметных сувязей з такімі вучэбнымі дысцыплінамі, як «Сусветная гісторыя. Гісторыя Беларусі», «Беларуская літаратура», «Руская літаратура», «Геаграфія» і інш.

Падчас навучання грамадазнаўству рэкамендуецца выкарыстоўваць формы работы, якія прадугледжваюць арганізацыю актыўнай вучэбна-пазнавальнай дзейнасці вучняў па засваенні зместу вучэбнага прадмета: дыскусіі, семінары, канферэнцыі, эўрыстычныя гутаркі, ролевыя і дзелавыя гульні і інш.

Эфектыўнаму засваенню вучнямі дзейнага кампанента зместу грамадазнаўчай адукацыі будзе спрыяць сістэматычнае правядзенне ўрокаў-практыкумаў, на якіх ажыццяўляецца за-

мацаванне тэарэтычных ведаў і развіццё ўменняў ужываць іх пры рашэнні новых пазнавальных і практычных задач, праводзіць вучэбнае даследаванне, працаваць з рознымі крыніцамі інфармацыі, публічна прадстаўляць вынікі даследчай і творчай дзейнасці. Аналіз і рашэнне вучнямі пазнавальных задач, звязаных з пэўнымі жыццёвымі сітуацыямі, дазволіць забяспечыць засваенне імі сацыяльна значных уменняў, развіццё іх творчых здольнасцей. Вучэбнай праграмай па грамадазнаўстве прадугледжана правядзенне ўрокаў-практыкумаў пры вывучэнні кожнай тэмы. Формы правядзення ўрокаў-практыкумаў могуць быць рознымі: дзелавая гульня, дэбаты, канферэнцыя, даследаванне, абарона праектаў і г. д.

ЧАЛАВЕК. ГРАМАДСТВА. КУЛЬТУРА

35 гадзін, у тым ліку 1 гадзіна — рэзервовы час

Уводзіны (1 гадзіна)

Праблема чалавека — ключавая праблема сучаснасці. Навукі пра чалавека і навукі пра грамадства.

Тэма 1. ГРАМАДСКАЯ СУТНАСЦЬ ЧАЛАВЕКА (9 гадзін)

Чалавек як асоба. Чалавек — біясацыяльная істота. Паняцце асобы. Свядомасць і дзейнасць. Самапазнанне асобы.

Характар і тэмперамент чалавека. Сутнасць характару. Тыпы і рысы характару. Шляхі фармавання характару. Тэмперамент, яго роля ў жыцці чалавека.

Скіраванасць асобы. Матывы. Інтэрэсы і запатрабаванні. Устаноўкі. Самавыхаванне.

Духоўны свет чалавека. Паняцце духоўнасці. Светапогляд, яго роля ў жыцці людзей. Шляхі развіцця духоўнага свету асобы.

Узаемасувязь чалавека і грамадства. Асноўныя падыходы да вывучэння грамадства. Формы ўзаемасувязі чалавека і грамадства. Сацыялізацыя асобы.

Чалавек і гісторыя. Сутнасць гістарычнага працэсу. Фармацыйны і цывілізацыйны падыходы да вывучэння гісторыі. Удзельнікі гістарычнага працэсу. Роля асобы ў гісторыі.

Рэальны гуманізм. Ідэя гуманізму. Асноўныя палажэнні ідэалогіі беларускай дзяржавы. Сацыяльная арыентаванасць беларускай эканомікі.

Практыкум. Мысліцелі мінулага і сучаснасці пра чалавека і грамадства.

Урок абагульнення.

Асноўныя паняцці: гуманізм, дзейнасць, духоўнасць, гістарычны працэс, ідэалогія беларускай дзяржавы, асоба, светапогляд, грамадства, грамадска-эканамічная фармацыя, свядомасць, сацыялізацыя, тэмперамент, характар, цывілізацыя.

Тэма 2. КУЛЬТУРА ЧАЛАВЕКА І ГРАМАДСТВА (8 гадзін)

Роля культуры ў жыцці грамадства. Сутнасць культуры. Функцыі культуры. Матэрыяльная і духоўная культура.

Грані культуры. Элітарная і масавая культура. Народная і прафесійная культура. Субкультура і контркультура. Культура ў паўсядзённым жыцці.

Пераемнасць у развіцці культуры. Культура як механізм сацыяльнага наследавання. Функцыі мовы ў культуры. Культурная традыцыя.

Творчы характар культуры. Паняцце творчасці. Асаблівасці культуратворчасці ў навуцы, мастацтве, тэхніцы. Творчасць і геніяльнасць.

Дыялог культур. Нацыянальнае і агульначалавечае ў культуры. Асаблівасці культуры ўсходнеславянскіх народаў. Беларусь на перакрываванні культур. Менталітэт беларускага народа.

Засваенне чалавекам культуры. Уваходжанне чалавека ў свет культуры. Сям'я як носбіт культурных традыцый і каштоўнасцей. Школа як з'ява культуры.

Практыкум. Чалавек у свеце культуры.

Урок абагульнення.

Асноўныя паняцці: духоўная культура, контркультура, культура, масавая культура, матэрыяльная культура, менталітэт, субкультура, традыцыя, творчасць, элітарная культура.

Тэма 3. МІЖАСОБАСНЫЯ ЗНОСІНЫ (8 гадзін)

Роля зносін у жыцці людзей. Зносіны і іх функцыі. Віды і формы зносін. Сродкі зносін.

Узаемадзеянне з людзьмі. Успрыманне і разуменне людзьмі адзін аднаго. Спосабы ўзаемадзеяння. Ролевае ўзаемадзеянне.

Зносiны ў малых групах. Вiды зносiн у групах. Групы i калектывы. Лiдэрства i кiраўнiцтва.

Сацыяльная арыентацыя асобы. Эгаiзм i альтруiзм. Iндывiдуалiзм i калектывiзм. Канфармiзм i нонканфармiзм.

Канфлiктныя i бесканфлiктныя паводзiны. Тыпы канфлiктаў. Лiнii паводзiн у канфлiктных сiтуацыях. Шляхi вырашэння канфлiктаў.

Культура зносiн. Этыкет. Рытуалы i звычаi. Беларускiя нацыянальныя традыцыi зносiн.

Практыкум. Сучасны этыкет i культура зносiн.

Урок абагульнення.

Асноўныя паняццi: альтруiзм, iндывiдуалiзм, калектывiзм, канфармiзм, канфлiкт, этыкет, рытуал, звычаi, зносiны, эгаiзм, сацыяльная роля.

Т э м а 4. ЧАЛАВЕК I МАРАЛЬНАСЦЬ

(7 гадзiн)

Асноўныя паняццi маралi. Сутнасць маралi. Дабро i зло. Абавязак. Сумленне як рэгулятар паводзiн асобы.

Маральныя каштоўнасцi. Вiды маральных каштоўнасцей. Сэнс жыцця. Воля. Шчасце.

Маральныя нормы. Узiкненне маральных нормаў. Значэнне маральных нормаў для грамадства i чалавека. Узаема-связь маральных нормаў, якасцей, прынцыпаў, iдэалаў.

Маральныя адносiны. Адносiны да iншых людзей i самога сябе. Адносiны да Радзiмы. Гуманiзацыя грамадскiх адносiн.

Маральныя паводзiны. Маральны ўчынак i яго матывы. Маральная ацэнка. «Залатое правiла» маральнасцi.

Практыкум. Пошук чалавекам мэты i сэнсу жыцця.

Урок абагульнення.

Асноўныя паняццi: iдэал, мараль, абавязак, нацыяналiзм, маральная норма, патрыятызм, сумленне, каштоўнасць.

Заклучэнне (1 гадзiна)

Падчас вывучэння вучэбнага прадмета «Грамадазнаўства» вучні IX класа павінны засвоіць наступныя спосабы дзейнасці:

даваць азначэнні паняццяў на аснове вылучэння іх істотных прыкмет;

характарызаваць сацыяльныя з’явы і працэсы; тлумачыць прычынна-выніковыя сувязі паміж імі;

параўноўваць сацыяльныя з’явы і працэсы, вылучаць агульнае і асаблівае;

абагульняць вывучаныя сацыяльныя з’явы і працэсы, фармуляваць высновы;

канкрэтызаваць паняцці, тэарэтычныя палажэнні, высновы прыкладамі;

ацэньваць сацыяльныя з’явы і працэсы на аснове засвоеных ведаў;

ажыццяўляць пошук сацыяльна-гуманітарнай інфармацыі ў розных крыніцах, аналізаваць і інтэрпрэтаваць яе;

ацэньваць розныя меркаванні пра сацыяльныя з’явы і працэсы;

фармуляваць і аргументаваць уласныя меркаванні па вызначаных сацыяльных праблемах;

выбіраць і абгрунтоўваць уласную лінію паводзін на аснове засвоеных ведаў;

структураваць вучэбны матэрыял, складаць разгорнуты план адказу на пытанне;

выконваць творчыя работы (эсэ, рэферат і інш.).

Літаратура для настаўніка

Асмолов, А. Психология личности: учеб. пособие / А. Асмолов. — М., 2002.

Большой психологический словарь / под ред. Б. Г. Мещерякова, В. П. Зинченко. — СПб.: М., 2004.

Высоцкий, А. Личность в XXI веке / А. Высоцкий // Белорусская мысль. — 2007. — № 9.

Гуревич, П. С. Культурология: учеб. пособие / П. С. Гуревич. — М., 2003.

Коптева, С. И. Познай себя: Актуальные проблемы психологии самосознания / С. И. Коптева, А. П. Лобанов. — Минск, 2001.

Кон, И. С. Психология ранней юности: кн. для учителя / И. С. Кон. — М., 1989.

Крук, Я. Сімволіка беларускай народнай культуры / Я. Крук. — Мінск, 2000.

Кухаронак, Т. І. Радзінныя звычаі і абрады беларусаў: Канец 19 — пачатак 20 ст. / Т. І. Кухаронак. — Мінск, 1993.

Лаптенюк, С. Д. Этика и этикет: учеб.-метод. пособие для учителей / С. Д. Лаптенюк. — М., 1998.

Ліцвінка, В. Д. Святы і абрады беларусаў / В. Д. Ліцвінка. — Мінск, 1997.

Лозка, А. Ю. Беларускі народны каляндар / А. Ю. Лозка. — Мінск, 1993.

Мясищев, В. Психология отношений: учеб. пособие / В. Мясищев. — М., 1995.

Прикладная конфликтология: хрестоматия / сост. К. В. Сельченко. — Минск, 2001.

Рогов, Е. И. Психология общения / Е. И. Рогов. — М., 2001.

Семенов, Ю. И. Философия истории / Ю. И. Семенов. — М., 2003.

Сермяжко, Е. И. Семейная педагогика в вопросах и ответах: пособие / Е. И. Сермяжко. — Могилев, 2001.

Социология молодежи / под ред. В. Н. Кузнецова. — М., 2005.

Тойнби, Д. Постигание истории / Д. Тойнби. — М., 1996.

Фромм, Э. Человек для себя. Исследование психологических проблем этики / пер. А. Чернышевой / Э. Фромм. — Минск, 1992.

Чечет, В. В. Педагогика семейного воспитания / В. В. Чечет. — Минск, 1998.

Шпенглер, О. Закат Европы / О. Шпенглер. — М., 1993.

Ясперс, К. Смысл и назначение истории / К. Ясперс. — М., 1991.

Літаратура для вучняў

Введение в обществознание. 8—9 кл.: учеб. пособие / под ред. Л. Н. Боголюбова. — М., 2005.

Волкова, Е. В. Этика: учеб. пособие для 10—11 классов / Е. В. Волкова. — М., 2008.

Гуревич, П. С. Человек. 9 кл.: пособие для общеобразоват. учеб. заведений / П. С. Гуревич. — 2-е изд. — М., 1997.

Кравченко, А. И. Обществознание: учебник для 9 класса общеобразоват. учреждений / А. И. Кравченко. — 5-е изд. — М., 2006.

Культурология в вопросах и ответах / под ред. проф. Г. В. Драча. — М., 2002.

Обществознание: учеб. пособие для 8—9 кл. / под ред. Л. Н. Боголюбова. — 12-е изд. — М., 2007.

Общество. Энциклопедия для детей. Т. 21. Ч. 2: Культуры мира (+ CD-ROM). — М., 2008.

Прашчыцкая, Л. М. Маё прафесійнае будучае: вучэб. дапам. для 10-га кл. агульнаадукац. устаноў з беларус. мовай навучання / Л. М. Прашчыцкая. — Мінск, 2007.

Сизанов, А. Н. Познай сябя: Тесты, задания, тренинги, консультации / А. Н. Сизанов. — Минск, 2001.

Человек: Мыслители прошлого и настоящего о его жизни, смерти и бессмертии. Древний мир — эпоха Просвещения / сост. П. С. Гуревич. — М., 1991.

Человек: Мыслители прошлого и настоящего о его жизни, смерти и бессмертии. XIX век / сост. П. С. Гуревич. — М., 1995.

Человек и общество: учеб. пособие / под ред. С. В. Решетникова, Я. С. Яскевич. — Минск, 1999.

Человек. Общество. Государство: учеб. пособие для 8 кл. общеобразоват. школ с рус. яз. обучения: в 4 кн. Кн. 1: Мой мир / Е. В. Беляева, Н. Н. Ганущенко, М. Ф. Грищенко [и др.]; под ред. Ю. А. Харина. — Минск, 1999.

Человек. Общество. Государство: учеб. пособие для 9 кл. общеобразоват. школ с рус. яз. обучения: в 4 кн. Кн. 2: Мир людей / Е. В. Беляева, Н. Н. Ганущенко, М. Ф. Грищенко [и др.]; под ред. Ю. А. Харина. — Минск, 2001.

Человек: энцикл. для детей. Т. 18. Ч 1: Происхождение и природа человека. Как работает тело. Искусство быть здоровым. — М., 2001.

Человек: энцикл. для детей. Т. 18. Ч 2: Архитектура души. Психология личности. Мир взаимоотношений. Психотерапия. — М., 2002.

Человек: энцикл. для детей. Т. 18. Ч 3: Духовный мир человека. — М., 2004.

СУЧАСНАЕ ГРАМАДСТВА

35 гадзін, у тым ліку 1 гадзіна — рэзервовы час
70 гадзін, у тым ліку 2 гадзіны — рэзервовы час¹

Уводзіны (1 гадзіна, 2 гадзіны)

Асаблівасці пазнання грамадскага жыцця. Асноўныя сферы жыцця грамадства.

Тэма 1. САЦЫЯЛЬНАЯ СФЕРА ГРАМАДСТВА

(8 гадзін, 16 гадзін)

Сацыяльная арганізацыя грамадства. Паняцце сацыяльнай структуры. Сацыяльная дыферэнцыяцыя. Сацыяльныя групы. Класы. Сацыяльныя пласты.

Сацыяльныя адносіны і інстытуты. Сацыяльнае дзеянне. Сацыяльныя адносіны. Сацыяльныя інстытуты.

Нацыі і нацыянальныя адносіны. Этнічныя супольнасці. Развіццё нацый і нацыянальных адносін. Нацыянальная сама-свядомасць. Міжнацыянальныя канфлікты і шляхі іх пера-адолення.

Сям'я ў сучасным грамадстве. Сям'я і шлюб. Структура сям'і. Функцыі сям'і. Сувязь пакаленняў. Сучасныя тэндэнцыі развіцця сям'і.

Дэмаграфічныя працэсы. Дэмаграфічная структура грамадства і яе дынаміка. Праблемы міграцыі насельніцтва. Шляхі рашэння дэмаграфічных праблем сучаснага грамадства.

¹ Курсівам пазначана колькасць гадзін на вывучэнне прадмета (тэмы) у класах грамадазнаўчага кірунку (гімназіі і ліцэі).

Моладзь у сучасным грамадстве. Сацыяльная характарыстыка моладзі. Маладзёжная субкультура. Сацыяльная мабільнасць моладзі.

Практыкум. Чалавек у сацыяльнай структуры грамадства.
Урок абагульнення.

Асноўныя паняцці: класы, нацыя, сям'я, сацыяльная група, сацыяльная мабільнасць, сацыяльнае дзеянне, страта, сацыяльны інстытут, этнас.

Т э м а 2. ЭКАНАМІЧНАЕ ЖЫЦЦЁ ГРАМАДСТВА

(8 гадзін, 16 гадзін)

Роля эканомікі ў жыцці грамадства. Паняцце эканомікі. Эканамічны цыкл і яго фазы. Вытворчасць і яго формы. Эканамічныя запатрабаванні і рэсурсы.

Грошы. Сутнасць грошай і іх віды. Асноўныя функцыі грошай. Каштоўныя паперы. Інфляцыя.

Уласнасць і прыбыткі. Уласнасць і яе формы. Адносіны ўласнасці. Прыбытак. Пражытковы мінімум. Спажывецкі кошык.

Эканамічная сістэма грамадства. Паняцце эканамічнай сістэмы. Асноўныя тыпы эканамічных сістэм. Структура сучаснай эканомікі.

Рынак і рыначная эканоміка. Рынак, яго віды і асноўныя функцыі. Характэрныя рысы рыначнай эканомікі. Канкурэнцыя і яе віды. Менеджмент. Маркетынг.

Дзяржава і эканоміка. Эканамічныя функцыі дзяржавы. Падатковая сістэма. Дзяржаўны бюджэт. Крэдытна-фінансавая сістэма.

Практыкум. Развіццё эканамічнай думкі ў новы і найноўшы час.

Урок абагульнення.

Асноўныя паняцці: банк, дзяржаўны бюджэт, грошы, прыбытак, інфляцыя, канкурэнцыя, кредит, маркетынг, менеджмент, падаткі, вытворчасць, прадукцыйныя сілы, пражытковы мінімум, спажывецкі кошык, рынак, рыначная эканоміка, уласнасць, тавар, каштоўныя паперы, эканоміка, эканамічная сістэма.

Т э м а 3. ПАЛІТЫКА-ПРАВАВАЯ СФЕРА ЖЫЦЦЯ ГРАМАДСТВА (8 гадзін, 16 гадзін)

Палітычная сістэма грамадства. Палітыка і ўлада. Палітычная сістэма: паняцце, тыпы, функцыі. Носьбіты палітычнай улады ў грамадстве. Палітычная ідэалогія.

Дзяржава. Асноўныя прыкметы дзяржавы. Функцыі дзяржавы. Тыпы і формы дзяржавы.

Дэмакратычнае грамадства. Асноўныя прыкметы дэмакратычнага ладу грамадства. Парламентарызм як форма прадстаўнічай дэмакратыі. Прававая дзяржава і грамадзянскае грамадства. Правы чалавека.

Палітычныя партыі і грамадскія аб'яднанні. Палітычныя партыі: іх функцыі і тыпы. Партыйная сістэма і яе віды. Грамадскія аб'яднанні. Маладзёжныя грамадскія арганізацыі і рухі.

Прававыя асновы грамадства. Права і яго асноўныя функцыі. Права і мараль. Асноўныя крыніцы права. Галіны права. Прававая культура асобы.

Асоба і палітыка. Палітычны статус асобы. Прававы статус асобы ў сучаснай дзяржаве. Абавязкі і грамадзянскі абавязак чалавека. Гонар і годнасць асобы. Палітычная культура асобы. Палітычнае лідэрства.

Практыкум. Мысліцелі мінулага і сучаснасці пра палітыку, дзяржаву і права.

Урок абагульнення.

Асноўныя паняцці: улада, дзяржава, грамадзянскае грамадства, дэмакратыя, канфедэрацыя, манархія, парламентарызм, палітыка, палітычная ідэалогія, палітычная партыя, палітычная сістэма, права, прававая дзяржава, рэспубліка, унітарная дзяржава, федэрацыя.

Т э м а 4. ДУХОЎНАЕ ЖЫЦЦЁ ГРАМАДСТВА (8 гадзін, 16 гадзін)

Адукацыя. Сутнасць адукацыі. Адукацыя як сацыяльны інстытут. Беларуская сістэма адукацыі: традыцыі і сучаснасць.

Навука. Асаблівасці навуковага пазнання. Роля навукі ў жыцці грамадства. Асноўныя этапы развіцця навукі. Узае-

масувязь сацыяльна-гуманітарных, прыродазнаўчых і тэхнічных навук. Навукова-тэхнічны прагрэс.

Рэлігія. Рэлігія як форма светапогляду. Структура і функцыі рэлігіі. Віды рэлігій. Верацярпімасць і свабода сумлення.

Філасофія. Адметныя асаблівасці філасофскага светапогляду. Сацыяльна-гістарычная абумоўленасць філасофскіх вучэнняў. Асноўныя праблемы філасофіі. Роля філасофіі ў духоўным жыцці грамадства і асобы.

Мастацтва. Сутнасць і віды мастацтва. Уздзеянне мастацтва на духоўны свет чалавека. Эстэтычнае стаўленне да свету. Сферы эстэтычнай дзейнасці.

Мараль. Грамадскія функцыі маралі. Маральная функцыя мастацтва. Узаемасувязь рэлігіі і маральнасці. Гуманістычная функцыя і маральныя асновы навукі.

Практыкум. Духоўныя арыенціры сучаснага грамадства.

Урок абагульнення.

Асноўныя паняцці: верацярпімасць, мастацтва, навука, адукацыя, рэлігія, свабода сумлення, філасофія, эстэтыка, эстэтычны густ.

Заклучэнне (1 гадзіна, 2 гадзіны)

Падчас вывучэння вучэбнага прадмета «Грамадазнаўства» вучні X класа павінны засвоіць наступныя спосабы дзейнасці:
аналізаваць вывучаемыя з’явы і працэсы: вылучаць іх прычыны, асноўныя прыкметы, наступствы;

характарызаваць сацыяльныя з’явы і працэсы; усталёўваць прычынна-выніковыя сувязі паміж імі;

раскрываць сутнасць вывучаемых з’яў і працэсаў;

параўноўваць сацыяльныя з’явы і працэсы;

канкрэтызаваць паняцці, тэарэтычныя палажэнні прыкладамі;

даваць ацэнку сацыяльным з’явам і працэсам, якія вывучаюцца;

ажыццяўляць пошук сацыяльна-гуманітарнай інфармацыі ў розных крыніцах; аналізаваць, супастаўляць і сістэматызаваць даныя з розных крыніц; выкарыстоўваць іх пры характарыстыцы сацыяльных з’яў і працэсаў;

ацэньваць розныя меркаванні пра сацыяльныя з’явы і працэсы;

фармуляваць і аргументаваць уласныя меркаванні па вызначаных сацыяльных праблемах;

выбіраць і абгрунтоўваць уласную лінію паводзін на аснове засвоеных ведаў;

аналізаваць свае дзеянні і дзеянні розных суб’ектаў, даваць ім прававую і маральную ацэнку;

прымяняць веды і ўменні пры аналізе і ацэнцы з’яў рэчаіснасці;

выкарыстоўваць унутрыпрадметныя і міжпрадметныя сувязі пры характарыстыцы вывучаемых грамадскіх з’яў і працэсаў; структураваць вучэбны матэрыял, складаць тэзісны план; выконваць творчыя работы (эсэ, рэфераты і інш.).

Літаратура для настаўніка

Авцинова, Г. И. Социально-правовое государство: сущность, особенности становления / Г. И. Авцинова // Социально-гуманитарные знания. — 2000. — № 3.

Бартенев, С. А. История экономических учений в вопросах и ответах / С. А. Бартенев. — М., 2000.

Волков, Ю. Г. Социология: учеб. пособие / Ю. Г. Волков. — М., 2003.

Всеобщая Декларация прав человека. — Минск, 1998.

Габрусь, І. Ф. Духоўная сінергія: Адукацыя і асветніцтва / І. Ф. Габрусь, У. І. Міськевіч, Ю. А. Харын. — Мінск, 2002.

Зеленов, Л. А. Основы философии: учеб. пособие / Л. А. Зеленов. — М., 2000.

Колесников, Ю. С. Прикладная социология: учеб. пособие / Ю. С. Колесников. — Ростов н/Д, 2001.

Мигалатьев, А. А. Философия государства / А. А. Мигалатьев // Социально-гуманитарные знания. — 2001. — № 6.

Политология: учебник для вузов / под ред. проф. С. В. Решетникова. — Минск, 2005.

Права ребенка: Основные международные документы. — М., 1992.

Права человека в истории человечества и в современном мире. — М., 1989.

Права человека: учеб. пособие / под общ. ред. А. Д. Гусева, Я. С. Яскевич. — Минск, 2002.

Смагина, Л. И. Права ребенка: Теория и методика: пособие для педагогов / Л. И. Смагина. — Минск, 2001.

Смагина, Л. И. Сто уроков по правам ребенка: кн. для учителя / Л. И. Смагина. — Минск, 1998.

Смоленский, М. Б. Правоведение: учеб. пособие / М. Б. Смоленский. — Ростов н/Д, 2003.

Социология молодежи / под ред. В. Н. Кузнецова. — М., 2005.

Старостенко, В. В. Мифы и сакральные тексты религий мира: хрестоматия по религиоведению: учеб. пособие / авт.-сост. В. В. Старостенко / В. В. Старостенко. — Могилев, 2007.

Старостенко, В. В. Религиоведение: учебник / В. В. Старостенко. — Минск, 2008.

Зеленкова, И. Л. Основы этики / И. Л. Зеленкова. — Минск, 1998.

Чалавек і грамадства: энцыкл. даведнік. — Мінск, 1998.

Літаратура для вучняў

Баранов, П. А. Право. 10—11 классы. Профильный уровень: учебник для учащихся общеобразоват. учреждений / П. А. Баранов; под ред. Г. А. Бордовского. — М., 2008.

Бизнес. Энциклопедия для детей. Т. 26. — М., 2008.

Васильев, В. П. Обществознание. Введение в экономику / В. П. Васильев. — М., 2001.

Всеобщая Декларация прав человека. — Минск, 1998.

Государство и ты: Права и обязанности. — М., 1997.

Карев, Д. В. Человек. Общество. Государство. В мире экономики (человек в системе экономических отношений) / Д. В. Карев. — Минск, 2004.

Кашанин, А. В. Основы государства и права: краткий справочник школьника / А. В. Кашанин. — М., 1998.

Кравченко, А. И. Обществознание: учебник для 10 класса. Ч. I. — 5-е изд. / А. И. Кравченко. — М., 2005.

Массовая культура. 10—11 классы: учеб. пособие / А. Ю. Лазебникова [и др.]; под общ. ред. А. Ю. Лазебниковой. — М., 2008.

Наумова, С. А. Что надо знать о политике: пособие для учащихся ср. школ / С. А. Наумова. — Минск, 1997.

Начала философии. Кн. 3: Хрестоматия (для учащихся старшей школы) / С. С. Гусев [и др.]; под ред. С. С. Гусева. — СПб., 2001.

Никитин, А. Ф. Право и политика: учеб. пособие для 9 кл. общеобразоват. учреждений / А. Ф. Никитин. — 8-е изд. — М., 2003.

Никитин, А. Ф. Правоведение: учеб. для 10—11 кл. общеобразоват. учреждений / А. Ф. Никитин. — М., 2004.

Обществознание: учеб. для 10—11 кл. общеобразоват. учреждений / А. Ф. Никитин, И. А. Галицкая, Е. С. Королева [и др.]; под ред. А. Ф. Никитина. — 3-е изд. — М., 2005.

Общество: энцикл. для детей. Т. 21. Ч 1: Экономика и политика. — М., 2008.

Человек и общество: учеб. пособие / под ред. С. В. Решетникова, Я. С. Яскевич. — Минск, 1999.

Человек. Общество. Государство: учеб. пособие для 10 кл. общеобразоват. школ с рус. яз. обучения: в 4 кн. Кн. 3: Мир социального действия / Е. В. Беляева, Г. А. Василевич, Н. Н. Ганущенко [и др.]; под ред. Ю. А. Харина. — Минск, 2001.

Человек. Общество. Государство: учеб. пособие для 11 кл. общеобразоват. школ с рус. яз. обучения: в 4 кн. Кн. 4: Человек в мире культуры / Т. М. Алпеева, Е. В. Беляева, Г. А. Василевич, Н. Н. Ганущенко [и др.]; под ред. Ю. А. Харина. — Минск, 2002.

БЕЛАРУСКАЯ ДЗЯРЖАВА

35 гадзін, у тым ліку 1 гадзіна — рэзервовы час
70 гадзін, у тым ліку 2 гадзіны — рэзервовы час¹

Уводзіны (1 гадзіна, 2 гадзіны)

Т э м а 1. КАНСТЫТУЦЫЯ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

(7 гадзін, 14 гадзін)

Асноўны закон дзяржавы. Канстытуцыя і яе месца ў нацыянальнай прававой сістэме. Канстытуцыйнае развіццё Рэспублікі Беларусь на сучасным этапе. Канстытуцыя Рэспублікі Беларусь — прававая аснова беларускай дзяржавы, яе ідэалогія.

Асновы канстытуцыйнага ладу Рэспублікі Беларусь. Рэспубліка Беларусь — унітарная дэмакратычная сацыяльная прававая дзяржава. Народаўладдзе. Вяршэнства права. Суверэнітэт.

Выбары і рэферэндумы. Выбарчая сістэма Рэспублікі Беларусь. Выбарчы працэс, яго асноўныя стадыі. Рэферэндумы ў Рэспубліцы Беларусь.

Органы дзяржаўнай улады Рэспублікі Беларусь. Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь. Нацыянальны сход Рэспублікі Беларусь. Савет Міністраў Рэспублікі Беларусь. Судовая ўлада. Мясцовае кіраванне і самакіраванне.

Канстытуцыйныя правы і абавязкі грамадзян. Канстытуцыя і нацыянальнае заканадаўства ў сферы абароны правоў чалавека. Асноўныя міжнародныя акты ў сферы правоў і сва-

¹ Курсівам пазначана колькасць гадзін на вывукчэнне прадмета (тэмы) у класах грамадазнаўчага кірунку (гімназіі і ліцэі).

бод чалавека. Правы і свабоды чалавека ў Рэспубліцы Беларусь. Абавязкі грамадзян Рэспублікі Беларусь.

Практыкум. «...Грамадзянінам быць абавязаны».

Урок абагульнення.

Асноўныя паняцці: выбары, грамадзянства, суверэнiтэт, выбарчая сістэма, мясцовае самакіраванне, Нацыянальны сход, Прэзідэнт, рэферэндум, судовая ўлада, Савет Міністраў.

Тэма 2. АСНОЎНЫЯ ГАЛІНЫ ПРАВА (8 гадзін, 16 гадзін)

Грамадзянскае права. Сфера ўжывання грамадзянскага права. Суб'екты грамадзянска-прававых адносін. Асаблівасці Грамадзянскага Кодэкса Рэспублікі Беларусь. Грамадзянская праваздольнасць і дзеяздольнасць. Грамадзянская дзеяздольнасць непаўналетніх.

Асновы працоўнага права. Правы механізм працаўладкавання. Правы і абавязкі наймальніка і работніка. Працоўны час і час адпачынку. Аплата працы і яе асаблівасці для непаўналетніх. Працоўная дысцыпліна. Парадак спынення працоўнага дагавора, пагаднення.

Асновы адміністрацыйнага права. Суб'екты адміністрацыйна-прававых адносін. Адміністрацыйная правiннасць. Віды адміністрацыйных спагнанняў. Акалічнасці, якія абцяжарваюць адказнасць за адміністрацыйную правiннасць.

Асновы сямейнага права. Заключэнне і скасаванне шлюбу. Правы і абавязкі мужа і жонкі. Правы і абавязкі бацькоў і дзяцей.

Крымінальнае права. Акалічнасці, якія выключаюць крымінальную адказнасць. Неабходная абарона. Акалічнасці, якія абцяжарваюць крымінальную адказнасць. Пакаранне, яго мэты і віды. Адказнасць непаўналетніх за крымінальныя правапарушэнні.

Праваахоўныя органы ў Рэспубліцы Беларусь. Пракуратура. Органы юстыцыі. Органы дзяржаўнага кантролю. Органы дзяржаўнай бяспекі. Асноўныя задачы праваахоўных органаў Рэспублікі Беларусь.

Практыкум. Моладзь і права.

Урок абагульнення.

Асноўныя паняцці: адміністрацыйнае права, грамадзянскае права, дзеяздольнасць, правапарушэнне, праваздольнасць, пракуратура, сямейнае права, працоўнае права, крымінальнае права, юрыдычная адказнасць.

Т э м а 3. ПАЛІТЫКА БЕЛАРУСКАЙ ДЗЯРЖАВЫ

(9 гадзін, 18 гадзін)

Сацыяльны партрэт Беларусі. Сацыяльны і нацыянальны склад насельніцтва краіны. Якасць і ўзровень жыцця насельніцтва. Сацыяльная абарона насельніцтва. Нацыянальная праграма дэмаграфічнай бяспекі Рэспублікі Беларусь.

Беларуская сацыяльна-эканамічная мадэль. Асноўныя паказчыкі нацыянальнай эканомікі. Прыярытэты сацыяльна-эканамічнага развіцця. Сацыяльна арыентаваная рыначная эканоміка.

Інавацыйнае развіццё краіны. Навуковы патэнцыял Рэспублікі Беларусь. Сутнасць інавацыйнага шляху развіцця. Навуковае забеспячэнне інавацыйнага развіцця. Высокія тэхналогіі. Энергазберажэнне.

Рэгіянальная і аграрная палітыка. Прыярытэтныя кірункі рэгіянальнай і аграрнай палітыкі беларускай дзяржавы. Асноўныя задачы развіцця рэгіёнаў. Развіццё малых і сярэдніх гарадоў. Дзяржаўная праграма адраджэння беларускай вёскі.

Нацыянальная і канфесійная палітыка. Беларусь — краіна міжнацыянальнай і міжканфесійнай згоды. Беларускае заканадаўства ў сферы нацыянальных і канфесійных адносін. Свабода сумлення і веравызнання ў Рэспубліцы Беларусь.

Развіццё культуры і ўмацаванне здароўя нацыі. Палітыка ў сферы культуры. Сродкі масавай інфармацыі і развіццё інфармацыйнай культуры. Палітыка ў сферы аховы здароўя. Фізічная культура і спорт.

Маладзёжная палітыка. Адукацыя, працаўладкаванне, занятасць, ахова здароўя — прыярытэты маладзёжнай палітыкі. Дзяржаўная падтрымка таленавітай моладзі. Роля моладзі ў ажыццяўленні палітыкі беларускай дзяржавы.

Практыкум. Роля моладзі ў станаўленні моцнай і квітнеючай Беларусі.

Урок абагульнення.

Асноўныя паняцці: дэмаграфічная бяспека, інавацыйнае развіццё, сацыяльна арыентаваная рыначная эканоміка, сацыяльныя стандарты, высокія тэхналогіі.

Тэма 4. БЕЛАРУСЬ У СУЧАСНЫМ СВЕЦЕ

(8 гадзін, 16 гадзін)

Аблічча сучаснага свету. Разнастайнасць сучаснага свету і яго супярэчнасці. Фактары разнастайнасці сучаснага свету. Сучасныя цывілізацыі. Геапалітычны статус Беларусі.

Сістэма міжнародных адносін. Віды міжнародных адносін. Міжнародныя арганізацыі. Міжнароднае супрацоўніцтва. Рэспубліка Беларусь у сістэме сучасных міжнародных адносін. Нацыянальная бяспека і нацыянальныя інтарэсы беларускай дзяржавы.

Глабальныя праблемы сучаснасці. Вытокі глабальных праблем. Тыпы глабальных праблем. Удзел Рэспублікі Беларусь у рэалізацыі міжнародных праектаў.

Гарызонты інфармацыйнага грамадства. Тэхналагічныя ўклады. Канцэпцыя постіндустрыяльнага (інфармацыйнага) грамадства. Месца Рэспублікі Беларусь у сучаснай інфармацыйнай прасторы.

Праблемы суіснавання і ўзаемадзеяння краін і народаў. Супярэчлівы характар наступстваў глабалізацыі. Антыглабалізм. Пазіцыя Рэспублікі Беларусь у адносінах да працэсаў глабалізацыі.

Будучыня чалавецтва. Сучасныя цывілізацыі і перспектывы іх развіцця. Месца і роля Беларусі ў цывілізацыйным працэсе. Задачы гуманізацыі грамадскага жыцця. Футуралагічныя прагнозы.

Практыкум. Стратэгічныя кірункі развіцця Рэспублікі Беларусь у XXI стагоддзі.

Урок абагульнення.

Асноўныя паняцці: глабалізацыя, глабальныя праблемы, геапалітыка, інфармацыйнае грамадства, нацыянальная бяспека, тэхналагічны ўклад.

Заклучэнне (1 гадзіна, 2 гадзіны)

Падчас вывучэння вучэбнага прадмета «Грамадазнаўства» вучні XI класа павінны засвоіць наступныя спосабы дзейнасці:

- аналізаваць вывучаемыя з’явы і працэсы: вылучаць іх прычыны, асноўныя прыкметы, наступствы;
- раскрываць сутнасць сацыяльных з’яў і працэсаў;
- характарызаваць сацыяльныя з’явы і працэсы; вызначаць прычынна-выніковыя сувязі паміж імі;
- даваць ацэнку сацыяльным з’явам і працэсам, якія вывучаюцца, з пазіцыі сацыяльных нормаў;
- ажыццяўляць пошук сацыяльна-гуманітарнай інфармацыі ў розных крыніцах; аналізаваць, супастаўляць, сістэматызаваць даныя з розных крыніц; выкарыстоўваць іх пры характарыстыцы сацыяльных з’яў і працэсаў;
- фармуляваць і аргументаваць уласныя меркаванні па вызначаных сацыяльных праблемах;
- аналізаваць свае дзеянні і дзеянні розных суб’ектаў, даваць ім прававую і маральную ацэнку;
- выбіраць і абгрунтоўваць уласную лінію паводзін на аснове засвоеных ведаў;
- прымяняць веды і ўменні пры аналізе і ацэнцы з’яў рэчаіснасці;
- выкарыстоўваць унутрыпрадметныя і міжпрадметныя сувязі пры характарыстыцы сацыяльных з’яў і працэсаў;
- параўноўваць і ацэньваць розныя пункты гледжання па актуальных праблемах развіцця сучаснага грамадства;
- структураваць вучэбны матэрыял, складаць план-канспект;
- выконваць заданні даследчага характару, творчыя работы (рэфераты, эсэ і інш.).

Літаратура для настаўніка

Василевич, Г. А. Органы государственной власти Республики Беларусь / Г. А. Василевич. — Минск, 1999.

Вишнеўскі, А. Ф. Гісторыя дзяржавы і права Беларусі. — Мінск, 2003.

Кацубо, С. П. Молодежь и закон: пособие для учителей, социальных педагогов, классных руководителей, воспитателей / С. П. Кацубо. — Минск, 2005.

Конституция Республики Беларусь 1994 года (с изменениями и дополнениями, принятыми на республиканских референдумах 24 ноября 1996 г. и 17 октября 2004 г.). — Минск, 2005.

Лукашенко, А. Г. Исторический выбор Беларуси: лекции Президента Республики Беларусь в БГУ. Минск, 14 марта 2003 г. / А. Г. Лукашенко. — Минск, 2003.

Национальная стратегия устойчивого социально-экономического развития Республики Беларусь на период до 2020 года. — Минск, 2004.

Неокультурные объединения в Беларуси. — Минск, 1999.

Обществознание: глобальный мир в XXI веке: 11 кл.: кн. для учителя / Л. В. Поляков [и др.]; под ред. Л. В. Полякова. — М., 2007.

Основы идеологии белорусского государства: курс лекций / под общ. ред. С. Н. Князева, С. В. Решетникова. — 2 изд. — Минск, 2005.

Основы идеологии белорусского государства: пособие для учителей учреждений, обеспечивающих получение общ. сред. образования, с бел. и рус. языками обучения с 11-летним сроком обучения / Н. П. Денисюк [и др.]. — Минск, 2005.

Первый съезд ученых Республики Беларусь (Минск, 1—2 ноября 2007): сб. материалов / редкол. А. Н. Косинец [и др.]. — Минск, 2007.

Права человека: учеб. пособие / А. Д. Гусев [и др.]; под общ. ред. А. Д. Гусева, Я. С. Яскевич. — Минск, 2002.

Программа социально-экономического развития Республики Беларусь на 2006—2010 гг. — Минск, 2006.

Черныш, Л. П. Экономика Беларуси: курс лекций. — Минск, 1999.

Шалькевич, В. Ф. Гісторыя палітычнай і прававой думкі Беларусі / В. Ф. Шалькевіч. — Мінск, 2002.

Юхо, Я. А. Гісторыя дзяржавы і права Беларусі: у 2 ч. / Я. А. Юхо. — Мінск, 2003.

Яскевич, Я. С. Основы идеологии белорусского государства: Мировоззренческие ценности и стратегические приоритеты / Я. С. Яскевич. — Минск, 2003.

Яскевич, Я. С. Становление идеологии белорусского государства и национальная идея: Традиции и новации / Я. С. Яскевич. — Минск, 2004.

Літаратура для вучняў

Гламбоцкий, П. М. Человек. Общество. Государство. 11 класс / П. М. Гламбоцкий. — Минск, 2003.

Клименко, А. В. Обществознание: учеб. пособие для школьников ст. кл. и поступающих в вузы / А. В. Клименко. — 7-е изд., стереотип. — М., 2007.

Конституция Республики Беларусь 1994 года (с изменениями и дополнениями, принятыми на республиканских референдумах 24 ноября 1996 г. и 17 октября 2004 г.). — Минск, 2005.

Никитин, А. Ф. Обществознание. 11 класс: учебник для учащихся общеобразоват. учреждений: базовый уровень / под ред. И. В. Метлик / А. Ф. Никитин. — М., 2009.

Человек и общество / под ред. Л. Н. Боголюбова и А. Ю. Лазебниковой. — М., 1997.

Человек и общество: справочное пособие для абитуриентов и школьников / под ред. С. В. Решетникова, Я. С. Яскевич. — Минск, 2001.

Человек и общество. Обществознание: учебник для учащихся 10—11 кл.: в 2 ч. Ч 2: 11 кл. / под ред. Л. Н. Боголюбова, А. Ю. Лазебниковой. — М., 2006.

Человек и общество: Дополнительные материалы к учебнику. 10—11 кл.: пособие для общеобразоват. учеб. заведений / Л. Н. Боголюбов, Н. И. Городецкая, Е. И. Жильцова [и др.]; под ред. Л. Н. Боголюбова, А. Ю. Лазебниковой. — 4-е изд., стереотип. — М., 2002.

Человек и общество: учеб. пособие / под ред. С. В. Решетникова, Я. С. Яскевич. — Минск, 1999.

Человек. Общество. Государство: учеб. пособие для 10 кл. общеобразоват. школ с рус. яз. обучения: в 4 кн. Кн. 3: Мир социального действия / Е. В. Беляева, Г. А. Василевич, Н. Н. Ганущенко [и др.]; под ред. Ю. А. Харина. — Минск, 2001.

Человек. Общество. Государство: учеб. пособие для 11 кл. общеобразоват. школ с рус. яз. обучения: в 4 кн. Кн. 4: Человек в мире культуры / Т. М. Алпеева, Е. В. Беляева, Г. А. Василевич, Н. Н. Ганущенко [и др.]; под ред. Ю. А. Харина. — Минск, 2002.

Человечество. XXI век. Энцикл. для детей. Дополнительный том. — М., 2003.

З м е с т

Тлумачальная запіска.....	3
IX КЛАС. Чалавек. Грамадства. Культура	8
X КЛАС. Сучаснае грамадства	14
XI КЛАС. Беларуская дзяржава	21

Вучэбнае выданне

ВУЧЭБНАЯ ПРАГРАМА
для агульнаадукацыйных устаноў
з беларускай мовай навучання

ГРАМАДАЗНАЎСТВА

IX–XI класы

Нач. рэдакцыйна-выдавецкага аддзела *Г. І. Бандарэнка*

Рэдактар *Л. В. Дземід*

Камп’ютэрная вёрстка *А. М. Кісялёва*

Карэктар *К. І. Іванова*

Падпісана ў друк 22.05.2009. Фармат 60×84/16. Папера газетная.

Гарнітура Школьная. Друк афсетны. Ум. друк. арк. 1,62.

Ул.-выд. арк. 1,3. Тыраж 2230 экз. Заказ

Навукова-метадычная ўстанова «Нацыянальны інстытут адукацыі»

Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь. ЛІ № 02330/0494469

ад 08.04.2009. Вул. Караля, 16, 220004, г. Мінск

Мінскае абласное унітарнае прадпрыемства «Барысаўская ўзбуйненая

тыпаграфія імя 1 Мая». ЛП № 02330/0056737 ад 27.01.2004.

Вул. Будаўнікоў, 33, 222120, г. Барысаў